

A LENGYEL NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: JÁNK SZILVIA

Alapadatok

Érintett nyelvek: lengyel

Érintett országok: Lengyelország

A nyelv státusa az érintett országban: hivatalos nyelv, államnyelv (Lengyelország)

A beszélőközösség mérete: 40 895 370 fő, ebből 37 400 000 fő Lengyelországban¹

A stratégiai dokumentum típusa: nyelvtörvény

A stratégia természete: nyelvélénkítés

A stratégia kiterjedése: a lengyel nyelvtörvény 1999. október 7-én lépett érvénybe

A stratégia időtartama: nincs klasszikus nyelvstratégia, csak nyelvtörvény, így a szabályok jogszabályi hatálya a meghatározó

Intézkedési területek: nyelvi természetű jogszabályok alkotása, nyelvi intézetek hatásköre és feladatrendszere, oktatás, tudomány, bevándorlók integrálása, kisebbségi nyelvek, idegen nyelvek oktatása, jog és közigazgatás

Felelős intézet, kidolgozó: Lengyel Nyelvi Tanács

„Nyelvstratégiai mátrix”: A lengyel nyelv jól szabályozott, kodifikált nyelv, kutatása és oktatása rendezett. Létezik a lengyel nyelv védelmére alkotott nyelvtörvény, valamint ennek végrehajtására a Lengyel Tudományos Akadémia által alapított Lengyel Nyelvi Tanács. A lengyel nyelv az európai nyelvekre általában jellemző globalizációs hatásoktól eltekintve nincs veszélyeztetve.

¹ Forrás: Population. Size and structure and vital statistics in Poland by territorial division in 2022. As of 31 December. Główny Urząd Statystyczny Statistics Poland, Warszawa, 2023. <https://stat.gov.pl/en/topics/population/population/population-size-and-structure-and-vital-statistics-in-poland-by-territorial-division-as-of-31-december,3,33.html> (letöltés időpontja: 2023. 09. 28.) és Ethnologue: <https://www.ethnologue.com/language/pol> (letöltés időpontja: 2023. 09. 28.).

Ez Lengyelország hivatalos nyelve, ez az oktatás nyelve is, aktív használatban van a közszféra, a tömegkommunikáció, a gazdaság, a tudományos kutatás és oktatás területén. A lengyel nyelvtörvény jellemzően a nyelv korpusztervezési, állapottervezési kérdéseiről, szabályozásáról, grammatikájáról, oktatásáról, médiában való használatáról, a nyelvváltozatokhoz és a kisebbségi nyelvekhez való viszonyáról rendelkezik

I. A nyelv története, jelenkori állapota

Lengyelország a Balti-tenger partján elterülő, közép-európai állam. A Lengyel Köztársaság szomszédai nyugaton: Németország, délen: Csehország és Szlovákia, keleten: Ukrajna, Fehéroroszország és Litvánia, északon (a Kalinyingrádi terület nevű exklávé révén) Oroszországgal határos, valamint tengeri határ választja el Svédországtól és Dániától. Az ország területe 312 696 km². Jelenlegi jogállása parlamentáris köztársaság, ahol a kormányfő a miniszterelnök, a több mint 1000 éves állam élén pedig a köztársasági elnök áll.

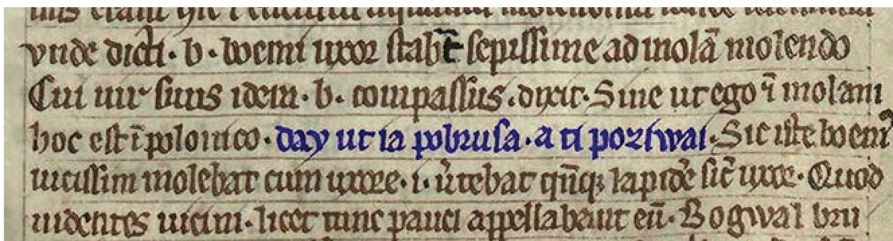
A Jagelló-dinasztia uralkodása alatt, a 16. században, Lengyelország volt Európa egyik legerősebb és leggazdagabb országa. 1791. május 3-án a Lengyel–Litván Unió elfogadta azt a május 3-i alkotmányt (másképpen: Lengyelország májusi alkotmánya), amely Európa első és a világ második modern, kartális alkotmánya volt. Mindezek alapján megszűnt a lengyel–litván állam kettősége, a hatalommegosztás elve szerint pedig elkülönült jogalkotói, bírói és végrehajtói hatalmak jöttek létre. Azt viszont hozzá kell tenni, hogy Lengyelország első felosztása, amely visszavezethető az ország XVIII. századi általános politikai gyengeségére és megosztottságára, megelőzte az 1791-es alkotmányt. Rövid időn belül Lengyelországot másodszor és harmadszor is felosztották, szomszédai – Oroszország, Ausztria és Poroszország – területeket szakítottak le, és csak a középső sáv maradt meg, majd teljesen megszűnt Lengyelország állami léte. Az ország csak 123 év után nyerte vissza államiságát, amit az első világháború lezárása hozott el.² Lengyelország 2004-től az Európai Unió tagja.

2 Forrás: Culture.pl: <https://culture.pl/en/article/learn-the-history-of-poland-in-10-minutes> (letöltés időpontja: 2023. 09. 28.).

Lengyelország lakossága 2020. első felében a Lengyel Statisztikai Főhivatal (GUS) szerint 38 354 000 fő volt, ami 2022. december 31-re 37 766 000 főre csökkent. Ekkor városi környezetben 22 490 000 fő, vidéki környezetben pedig 15 276 000 fő élt.

Lengyelország hivatalos- és államnyelve a lengyel nyelv (lengyelül: język polski). Az indoeurópai nyelvcsalád szatem ágába tartozik, ezen belül pedig a balti-szláv nyelvek szláv ágának nyugati szláv nyelvei közé sorolandó.

A latin ábécé betűivel megírt legrégebbi lengyel szavak már megtalálhatók az 1136. évben keltezett Gnieźnói Bullában (más néven: Ex commisso nobis). A legrégebben feljegyzett teljes lengyel mondat pedig egy 1200-as években megírt ciszterci krónikában található. A Wrocławban feljegyzett UNESCO Világemlékezeti Listán szereplő Henrik-cikkelyekben (lengyelül: Księga henrykowska) szereplő lengyel mondat a „Day, ut ia pobrusa, a ti poziwai”, vagyis „Hagyd, én megélezem, te pihenj”.

3. ábra³, A lengyel nyelv első teljes lejegyzett mondata

1285-ben Łęczycában határozatot hoztak arról, hogy a latin nyelv mellett a kolostori és székesegyházi iskolákban a lengyel nyelv is használatba kerüljön. A két legrégebbi lengyel irodalmi alkotás – a *Bogurodzica* című dal („Isten anyja”), valamint a *Kazania świętokrzyskie* („Szentkereszti prédikációk”) című prédikációs gyűjtemény – a 13–14. század fordulójára datálható. A 16. században a

3 Forrás: Tvoja Historia: <https://s.twojahistoria.pl/uploads/2017/11/Strona-z-ksi%C4%99gi-henrykowskiej-z-zaznaczonego-na-niebiesko-najstarszym-polskim-zdaniem.jpg> (letöltés időpontja: 2023. 09. 28.).

nemesség által használt lengyel egyre előkelőbb nyelvvé vált, majd 1699-ben a lengyel nyelv lett a Litván Nagyfejedelemség hivatalos nyelve. A 18. században a poroszok és osztrákok által elfoglalt területeken német szavak kerültek be a lengyel nyelvbe. Ez a kis mértékű germanizáció viszont a 19. század első felére be is fejeződött.

A mai lengyel ábécé 32 latin betűből áll. Ebből 9 speciális, a magyar nyelv karakterkészletétől eltérő betű (ą, ć, ę, ł,ń, ó, ś, ź, ż), 7 kéttagú (sz, rz, cz, ch, dz, dż, dź), és egy pedig háromtagú (dzi). A lengyel ragozó nyelv, tehát például az igéket személyek, módok, idők és számok alapján ragozzuk.

A lengyel nyelv legfőbb dialektusai a mazóviai dialektus (dialekt mazowiecki), a nagy-lengyel dialektus (dialekt wielkopolski), a kis-lengyel dialektus (dialekt małopolski), a sziléziai dialektus (dialekt śląski), a kasub dialektus (dialekt kaszubski) és az új kevert dialektusok (nowe dialekty mieszané).

A 2013-as statisztikai adatok⁴ alapján a lengyel nyelv beszélőinek száma 40 895 370, amit anyanyelvként 40 441 370-en beszélnek (ebből 37 400 000 személy él Lengyelországban).

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

A jelenleg hatályos 1997. évi lengyel alkotmány 27. cikke alapján a Lengyel Köztársaság egyetlen hivatalos nyelve a lengyel nyelv. Ez a rendelkezés nem sértheti meg a nemzeti kisebbségek nemzetközi megállapodásokból eredő (nyelvi) jogait.

Továbbá, a lengyel nyelv – 23 másik nyelvvel együtt – az Európai Unió hivatalos nyelve, ami azt jelenti, hogy az uniós polgároknak joguk van ahhoz, hogy az EU 24 hivatalos nyelvének bármelyikén kapcsolatot létesítsenek az Unió egyes intézményeivel, valamint ugyanazon a nyelven kapjanak választ is. A lengyel nyelv Lengyelország Európai Unióba való belépése (2004. május 1.) óta számít az EU hivatalos nyelvének.⁵

4 Forrás: Ethnologue: <https://www.ethnologue.com/language/pol> (letöltés időpontja: 2023. 09. 28.).

5 Forrás: Európai Unió: https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-languages_hu

A Lengyel Tudományos Akadémia elnöksége, a lengyel nyelv védelme érdekében, az 1996. szeptember hó 9-i határozatával megalkotta a Lengyel Nyelvi Tanácsot (lengyelül: Rada Języka Polskiego), tevékenységét pedig a lengyel nyelvi törvény vázolta fel 1991-ben. A Tanács a feladatainak teljesítése érdekében együttműködik egyéb nemzeti intézményekkel is, melyek a Kulturális és Nemzeti Örökség Minisztérium, a Nemzeti Oktatási Minisztérium, a Belügyminisztérium, a Verseny- és Fogyasztóvédelmi Hivatal, az Országos Kereskedelmi és Piaci Főfelügyelőség, valamint a Szejm (a Lengyel Köztársaság Gyűlése). A Tanács új tagjait háromévente választják meg, ülést pedig évente két alkalommal tartanak.

A lengyel hivatalos nyelv az állami alkotmányos szervek, a területi önkormányzati egységek, a közigazgatás területi szervei, közfeladatok megvalósítására létrehozott intézmények, a területi önkormányzatoktól eltérő önkormányzati szervek, a társadalmi, szakmai szövetkezeti szervezetek, illetve egyéb közfeladatot ellátó jogalanyok esetében.

Lengyelországban a lengyel nyelv az oktatás nyelve: a lengyel nyelv kötelező tantárgy a különböző típusú és szintű oktatási intézményekben, az iskolák ezen a nyelven fogalmazzák meg az instrukciókat, valamint a lengyel szóbeli és írásbeli nyelvi kompetenciát mérik az általános iskolák 6. osztályában, a középiskolákban/gimnáziumokban, továbbá az érettségi során.⁶ A diákok az iskolákban általában egy vagy két idegen nyelvet tanulnak. A leggyakrabban tanult idegen nyelvek az angol, német, francia, spanyol, orosz és az olasz.

A 2005-ben elfogadott kisebbségi törvény értelmében Lengyelországban nemzeti kisebbségnek számítanak a fehéroroszkok, csehek, litvánok, németek, örmények, oroszok, szlovákok, ukránok, zsidók, míg etnikai kisebbségnek számítanak a romák, lemkók, karaimok és tatárok. A szabályzat alapján a kisebbségi csoportokba tartozó személyek írhatják a vezeték- és keresztnévüket a kisebbségi nyelvük helyesírási szabályzata szerint; használhatják a kisebbségi nyelvüket a köz- és magánéletben; valamint oktatást is kaphatnak kisebbségi nyelven.

6 Forrás: Country Report. Poland. Language education policy profile. 2005–2007. Language Policy Division, Strasbourg – Ministry of National Education, Poland.

III. A stratégia célja

A lengyelek két fő rendelkezést hoztak a lengyel nyelv védelme érdekében. Egyrészt 1996. szeptember 9-én megalakult a Lengyel Nyelvi Tanács, amit a Lengyel Tudományos Akadémia hozott létre. Másrészt 1999. október 7-én életbe lépett a lengyel nyelvtörvény, amit a Lengyel Köztársaság Parlamentje alkotott meg.

Az Alapszabály értelmében a Lengyel Nyelvi Tanács legfőbb feladata, hogy értékelést nyújtson és véleményt nyilvánítson minden olyan kérdésben, amely a lengyel nyelven folytatott tömegkommunikáció során merül fel. A tanács célkitűzései között szerepel:

- a lengyel nyelv egyes változatairól, normáiról és használatának kritériumairól szóló ismeretek népszerűsítése, valamint az egyes kommunikációs helyzeteknek megfelelő nyelvi formák ajánlása;
- a szókincs, nyelvtan, kiejtés, helyesírás, központozás, valamint bizonyos kifejezések stílusa során felmerülő kétségek eloszlátása;
- a lengyel nyelv fejlesztése a tudomány és technológia területeken, megoldások keresése különböző tudományos kifejezésekre, különös tekintettel az új tudományágakra (pl. informatika);
- a tömegkommunikáció – különösképpen a média, kormány, állami intézmények – nyelvhasználatának véleményezése;
- a helyesírás szabályainak véleményezése;
- új termékek és szolgáltatások elnevezésére vonatkozó javaslattétel, beleértve a nyelvtani kérdéseket és a helyesírást is;
- a lengyel nyelv(tan, stílus, nyelvi kultúra) tanításának gondozása.

A törvény értelmében a lengyel nyelv védelme a nyelv vulgarizációjának megakadályozására, a regionalizmusok és nyelvjárások tiszteletben tartására, eltűnésük megakadályozására, a nyelvi ismeretek terjesztésére; a lengyel nyelv egész világban való terjesztésére, valamint a beszélők nyelvhasználatának tökéletesítésére vonatkozik. A lengyel nyelvtörvénynek megfelelően a Nyelvi Tanács a lengyel nyelv aktuális állapotáról két évente egyszer jelentést nyújt be a Szejmnek (Parlamentnek) és a Szenátusnak.

IV. Szerkezeti felépítés

Az 1999. október 7-i Törvény a lengyel nyelvről (Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim) öt fő fejezetből és 17. cikkelyből áll, amit egy rövid bevezető előz meg.

1. A lengyel nyelvtörvény létrehozásának megindoklása.
2. Általános rendelkezések (a lengyel nyelv védelmének definiálása, a lengyel nyelv hivatalos színtereinek meghatározása).
3. A lengyel nyelv jogi védelme a közéletben.
4. A Lengyel Nyelvi Tanács és hatásköre.
5. Büntető szabályok (a nyelvtörvény szabályszegésének, valamint a szankció értékének meghatározása).
6. A hatályos jogszabályok változásai és a zárórendelkezések (változások történnek az 1984. január 26-i sajtótörvényben, valamint a rádióról és televízióról szóló 1992. december 29-i törvényben, míg a kormányzati és önkormányzati közigazgatási szervek államnyelvéről és hivatalos nyelvéről szóló, 1945. november 30-i rendelet a hatályát veszti).

V. Intézkedési területek [VII. Feladat- és hatáskörök]

1. Hivatalos nyelv, státus

A dokumentum értelmében a Lengyel Köztársaság hivatalos nyelve a lengyel nyelv. A hivatalos státus érvényes az állam alkotmányos szerveinél; a területi önkormányzati egységeknél és az ezeknek alárendelt intézményekben; a közigazgatás területi szerveinél; azokban az intézményekben, amelyek közfeladatok megvalósítására alakultak; közfeladatot ellátó jogi személyiségű állami szerveknél; azoknál az önkormányzati szerveknél, amelyek a területi önkormányzatoktól eltérnek, a szakmai szövetkezeti, társadalmi szervezeteknél, valamint a közfeladatot ellátó jogalanyoknál.

2. Jog és közigazgatás

A Lengyel Köztársaság területén a jog és közigazgatás elsődleges nyelve a lengyel. A nyelvtörvény kimondja, hogy az ország területén, valamint abban az esetben, amikor az egyik fél lengyel jogalany, a lengyel nyelv használandó. Lengyel jogalanynak számít az, aki a Lengyel Köztársaság területén lakóhellyel rendelkező fizikai személy, valamint az a Lengyel Köztársaság területén tevékenységet folytató jogi személy/szervezeti egység, aki nem rendelkezik jogi személyiséggel. Azoknak a nemzetközi egyezményeknek, amelyek a Lengyel Köztársasággal kötöttek meg, az idegen nyelvű példány mellett természetesen lengyel nyelven is el kell készülniük és – amennyiben arról egyéb jogszabály másképp nem rendelkezik – a jogértelmezés alapját a lengyel nyelven írt példánynak kell képeznie. Lengyelül szükséges megfogalmazni azokat a feliratokat és tájékoztatókat, amelyek a közintézményekben és a közhivatalokban használatosak, illetve a tömegközlekedési és a közhasználatra szánt eszközökön találhatóak. Azt, hogy a lengyel mellett bizonyos esetekben és mértékben idegen nyelvű feliratok, megnevezések is szerepelhetnek, a közigazgatási ügyekben illetékes miniszter által kiadott rendelet határozza meg. A tulajdonnevek kivételével lengyelül is közölni kell az áruk és szolgáltatások megnevezését és leírását, a reklámokat, hirdetéseket, használati utasításokat, a jótállások feltételeit, valamint a számlák és nyugták adatait. Mindezeket a Lengyel Köztársaság területén a Kereskedelmi Felügyelet és a Fogyasztóvédelmi és a Versenyhivatal ellenőrzi. Amennyiben a korábban felsoroltak esetében hiányzik a lengyel nyelvű megnevezés, felirat, pénzbírságot szabnak ki. A pénzbüntetés összege maximum 100 000 lengyel zloty lehet.

Intézkedések:

- A Lengyel Köztársaság területén a jogalanyok között a lengyel nyelvet kell használni.
- A nemzetközi egyezményeket lengyel nyelven is el kell készíteni.
- Kötelező a lengyel nyelv használata a következő tételek esetében: az áruk megnevezése és leírása; a szolgáltatások megnevezése és leírása; reklámok; hirdetések; használati utasítások; a jótállások feltételei; számlák

és nyugták információi. Azt, aki kizárólag idegen nyelven tünteti fel az adatokat, pénzbüntetéssel sújtják.

- A tömegközlekedési eszközökön, valamint a közhivatalok és a közintézmények esetében közhasználatra alkalmazott eszközökön található feliratokat és tájékoztatókat szintén lengyel nyelven kell megfogalmazni.

3. Oktatás

A lengyel nyelvtörvény értelmében Lengyelországban a lengyel az oktatás nyelve. Az oktatási intézményekben – míg külön jogszabály nem rendelkezik róla – lengyelül folyik az oktatás, a vizsgáztatás, ez a diplomamunkák nyelve egyes nyilvános és nem nyilvános iskolatípusok, állami és nem állami felsőoktatási intézmények, valamint a művelődési és egyéb oktatási intézmények esetében. Ez a szabályozás értelemszerűen nem vonatkozik a két- vagy idegennyelvű oktatási intézményekre, az idegen nyelvet tanító oktatók közösségére, valamint egyéb tantárgyak oktatására, amennyiben ezekről külön jogszabály rendelkezik.

A szülők, a későbbi érvényesülés érdekében, már a kisgyermekkorban is a nyelvtanulásra ösztönzik a gyermekeiket, ugyanis körülbelül a gyermekek egyharmada angol magánórákra jár. Ez viszont később, az iskolában egyes esetekben gond lehet, ugyanis a korábbi nyelvtanulás következtében az osztályok rendkívül heterogénnek válnak, és felvetődik az esélyegyenlőség kérdése is. A (nyelv)tanárok szakszervezete már több ízben rámutatott arra a problémára, hogy Lengyelországban nem oszlik meg egyenlően a nyelvtanulás, egyes régiókban pedig komoly problémát okoz a nyelvoktatáshoz való hozzáférés, aminek következtében rendkívül nehéz egységes csoportokat alkotni. Többször volt már vita tárgya az angol nyelv első évfolyamtól való tanulása, viszont mára már arra a felismerésre jutottak, hogy napjainkban már nem elegendő az angol nyelv kizárólagos ismerete, hanem egyre fontosabb egy másik idegen nyelv elsajátítása is. Jelenleg az első osztálytól kezdődik a kötelező idegennyelv-tanulás, ellenben ennek az idegen nyelvnek nem kötelező az angolnak lennie. Az idegen nyelvek iskolákban való oktatásának megoszlása – az angol nyelv kivételével – jelentős regionális különbségeket mutat: a nyugati vajdaságokban a német a domináns, a déli vajdaságokban inkább a francia, az ország keleti részén pedig

az orosz. Az idegennyelv-tanulás első helyén az angol, a másodikon pedig a német nyelv áll, az orosz iránt pedig egyre pozitívabb attitűdöt mutatnak a diákok.

A bevándorló gyermekeknek a lengyel iskolákba történő integrálás során joguk van a kiegészítő lengyel nyelvtanulásra. Felvetődött viszont a kérdés, hogy szükséges-e egyáltalán a lengyel mint második nyelv tanítása, ugyanis a kötelező tanítási nyelv a lengyel. Azonban egyes oktatási intézmények jelentéseiből kiderül, hogy a kevert (vegyes) csoportok heterogenitására hatással van a tanulók különböző nyelvi háttere, ami problémákhoz vezet. Éppen ezért azt javasolják, hogy a bevándorló gyerekek esetében a lengyel második nyelvként való oktatása során a tanárok használják fel azokat a tapasztalatokat, amelyek a lengyel mint idegen nyelv tanítása során keletkeztek.

A vállalatokon belüli nyelvtanfolyamok elsősorban az angol és a német nyelv oktatására irányulnak. Van viszont némi igény a lengyel nyelv oktatására is, például olyan vállalatok esetében, amelyek külföldi, Lengyelországban letelepedett cégeként működnek.

Rendkívül fontos a jövőben a nyelvtanítás minőségének és elérhetőségének fejlesztése – ezt viszont szabályozás nélkül nagyon nehéz megvalósítani. Ennek érdekében elengedhetetlen egy olyan nemzeti nyelvtanítási stratégia kidolgozása, amely érinti a nyelvtanítás összes szintjét, magába foglalja a lengyel mint anya-, második és idegen nyelv oktatási kérdéseit, valamint részletezi a(z) idegen nyelvtanítást az óvodáskortól egészen a felnőttkorig.⁷

Intézkedések:

- Kulcsfontosságú a nemzeti nyelvoktatási stratégia kidolgozása.
- Lényeges a nyelvtanulási esélyegyenlőség megteremtése.
- A bevándorlók integrálásának megkönnyítése érdekében a lengyel mint második nyelv oktatása során figyelembe kell venni azokat a tapasztalatokat, amelyek a lengyel mint idegen nyelv tanítása során keletkeznek.

⁷ Country Report. Poland. Language education policy profile. 2005–2007. Language Policy Division, Strasbourg – Ministry of National Education, Poland.

4. Tudomány

A kötelező lengyel nyelvhasználat nem vonatkozik a tudományos és a művészi alkotásokra, a már megszokottan alkalmazott tudományos és műszaki terminológiára, valamint az idegen nyelvű újságokra, a folyóiratokra, a könyvekre és a számítógépes programokra (kivéve a leírásukat és a használati utasításukat). Mindazonáltal a nyelvtörvény megszabja, hogy a tudományos társaságok, illetve azok tagjai, valamint az alkotói közösségek fordulhatnak a Lengyel Nyelvi Tanácshoz bármilyen lengyel nyelvhasználattal kapcsolatos kérdés, probléma felmerülésekor.

Intézkedések:

- A Tanács a lengyel nyelvhasználatot illetően megoldásokat keres, különös tekintettel a tudomány és a technika különféle területeire.

5. A nyelvi tanácsadó testület és hatásköre

A lengyel nyelv védelme érdekében a Lengyel Tudományos Akadémia Elnöksége az 1996. szeptember 9-én megjelent határozatával létrehozott egy olyan szervezetet, amelyik a lengyel nyelv tömegkommunikációban való használatát érintő kérdéseket, problémákat hivatott kezelni, véleményezni és megválaszolni. Az Alapszabályban a Lengyel Nyelvi Tanács legfőbb feladatai között szerepel a lengyel nyelv változatairól, használatáról, normáiról szóló ismeretek népszerűsítése; a nyelvhasználók nyelvvel, nyelvhasználattal kapcsolatos problémáinak és kérdéseinek a megoldása, megválaszolása; a tudományos terminológia fejlesztése; a tömegkommunikáció nyelvhasználatának véleményezése; újonnan megjelenő áruk, szolgáltatások megnevezésére irányuló javaslattevés; a helyesírási szabályok véleményezése; valamint a lengyel nyelv tanításának és az ezzel felmerülő problémáknak kezelése. A Tanács a közügyek és a jogalkalmazás nyelvhasználatáról véleményt nyilváníthat, valamint meghatározhatja a lengyel nyelv helyesírási szabályzatát. A lengyel nyelvhasználattal kapcsolatos kérdéseket, problémákat a következőkben felsorolt intézmények, szervek, szervezetek, jogalanyok intézhetik a Tanács felé: a tudományos társaságok; a felsőoktatási intézmények; az alkotói közösségek; az állam alkotmányos szervei; a

területi önkormányzati egységek és az ezeknek alárendelt intézmények; a közigazgatás területi szervei; a közfeladatok megvalósítására alakult intézmények; a közfeladatot ellátó jogi személyiségű állami szervek; a területi önkormányzatoktól eltérő önkormányzati szervek; a szakmai szövetkezeti, társadalmi szervezetek; valamint a közfeladatot ellátó jogalanyok.

A Tanács minimum kétévenként beszámol a Parlamentnek (Szejmnek) és a Szenátusnak a lengyel nyelv állapotáról, védelmének helyzetéről.

Intézkedések:

- A Lengyel Nyelvi Tanács népszerűsíti a lengyel nyelv változataival, normáival és használatának kritériumaival kapcsolatos ismereteket.
- A Lengyel Nyelvi Tanács bizonyos nyelvi formákat ajánl az egyes kommunikációs helyzeteknek megfelelően.
- A Lengyel Nyelvi Tanács eloszlatja a nyelvhasználók nyelvvel, nyelvhasználattal kapcsolatos problémáit, kérdéseit.
- A Lengyel Nyelvi Tanács nyelvi megoldásokat keres a tudomány és technológia terminológiájára.
- A Lengyel Nyelvi Tanács véleményezi a tömegkommunikáció nyelvhasználatát.
- A Lengyel Nyelvi Tanács véleményezi a helyesírási szabályokat.
- A Lengyel Nyelvi Tanács javaslatokat tesz az új termékek, szolgáltatások megnevezésére.
- A Lengyel Nyelvi Tanács gondozza a lengyel nyelv(tan, stílus, nyelvi kultúra) tanításának folyamatát.

6. Kisebbségi és etnikai csoportok nyelvhasználata

Nemzeti kisebbségnek számít azoknak a lengyel állampolgároknak a csoportja, akik kevesebben vannak a Lengyel Köztársaság többi lakosánál; saját nyelvük, kultúrájuk és tradíciójuk van, aminek a megtartására törekednek is; tudatában vannak a saját történelmi múltjuknak, nemzeti közösségüknek, aminek a védelmét és ápolását ki is fejezik; ősük legalább 100 évig éltek a Lengyel Köztársaság jelenlegi területén; továbbá van saját anyanyelvük. Lengyelországban nemzeti

kisebbségi csoportoknak számít a fehéroroszkok, csehek, litvánok, németek, örmények, oroszok, szlovákok, ukránok, zsidók csoportja. Az etnikai kisebbség pedig azon lengyel állampolgárok csoportja, akik kevesebben vannak a Lengyel Köztársaság többi lakosánál; saját nyelvük, kultúrájuk és tradíciójuk jelentősen különbözik a többi állampolgárétól, aminek megtartására törekednek is; tudatában vannak a saját történelmi múltjuknak, nemzeti közösségüknek, aminek a védelmét és ápolását ki is fejezik; ők legalább 100 évig éltek a Lengyel Köztársaság jelenlegi területén; viszont nincs saját anyaországuk. Lengyelországban jelenleg etnikai kisebbségnek számítanak a romák, lemkók, karaimok és a tatárok.

A lengyel nyelvtörvény 2. cikkelye megszabja, hogy a törvény nem sértheti meg a nemzeti kisebbségek és az etnikai csoportok jogait. A Lengyel Köztársaság területén a kisebbségi és etnikai csoportok tagjainak jogában áll a vezetékes és keresztnévüket a saját nyelvük helyesírása szerint használni, különösen érvényes ez a hivatalos és személyi dokumentumokra. Amennyiben ez nem latin betűs írásmóddal történik, át kell írni. Az átírás módját a közigazgatásért felelős miniszter a vallási felekezetekért, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségekért felelős miniszterrel konzultálva határozza meg, figyelembe véve az érintett kisebbségi nyelv helyesírási szabályzatát. A kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van a köz- és magánéletben szabadon használni kisebbségi nyelvüket, valamint ezen keresztül információ(k)hoz jutni. Azokban az önkormányzatokban, ahol a kisebbségi csoportok tagjai több mint 20%-át teszik ki a lakosságnak, a hivatali nyelvhasználatban használhatják a saját kisebbségi nyelvüket. Ez azt jelenti, hogy kisebbségi személy fordulhat az önkormányzati hatóságokhoz a kisebbségi nyelvén, továbbá saját kérésére az adott nyelven szóbeli/írásbeli választ is kaphat.

Intézkedések:

- A nyelvtörvény nem sértheti meg a kisebbségi jogokat.
- A kisebbségek nem latin betűs írásmóddal jegyzett névhasználatát – figyelembe véve az érintett kisebbségi nyelv helyesírási szabályzatát – át kell írni.

VI. Ütemterv

A lengyel nyelvtörvény az időpontokra, ütemezésre vonatkozólag nem tartalmaz információt.

VIII. Felügyelet

Annak, aki a Lengyel Köztársaság területén a jogalkalmazás során az árucikkek és szolgáltatások megnevezése és leírása, a hirdetések, reklámok, használati utasítások, a jótállási feltételek ismertetése, nyugták, számlák esetében kizárólag idegen nyelvű megnevezéseket használ, megszegve ezzel a lengyel nyelvtörvényt, bírságot kell fizetnie. Mindezeket a Lengyel Köztársaság területén a Kereskedelmi Felügyelet és a Fogyasztóvédelmi és Versenyhivatal ellenőrzi. A szankció maximum 100 000 lengyel zloty lehet. Az összeget kötelező az 1994. évi február 4-i, a szerzői jogról szóló törvény 111. cikkelye értelmében létrehozott Alkotói Alap javára fordítani.

IX. Összehasonlítás, kitekintés

A lengyel nyelv védelmében a Lengyel Köztársaság területén két fő rendelkezés került megalkotásra. Egyrészt 1996. szeptember 9-én megalakult a Lengyel Nyelvi Tanács, amit a Lengyel Tudományos Akadémia hozott létre. Másrészt 1999. október 7-én életbe lépett a lengyel nyelvtörvény. Ez utóbbit a Lengyel Köztársaság Parlamentje alkotta meg. A lengyel nyelvtörvény Lengyel Köztársaság területén való megszegését (tehát az árucikkek és szolgáltatások megnevezése és leírása, a hirdetések, reklámok, használati utasítások, a jótállási feltételek ismertetése, nyugták, számlák kizárólag idegen nyelvű közlése) a Kereskedelmi Felügyelet, valamint a Fogyasztóvédelmi és Versenyhivatal ellenőrzi. A törvény tartalmazza a szankció összegét (legfeljebb 100 000 lengyel zloty), ami a nyelvtörvény megszegéséért szabható ki. A magyar 2001. évi XCVI. törvény is tartalmazza a felszólítást és a bírság kiszabását, ám a büntetés konkrét mértékét már nem, mert az végrehajtási utasításban jelenik meg, hogy a tényleges helyzetnek

megfelelően, életszerűen és könnyen lehessen módosítani az összegét. Tehát Magyarországon először csak felszólítják a nyelvi törvényt sértő személyt, hogy szüntesse meg a jogsértő állapotot. Amennyiben 15 napig nem történik változás, a Kormány által kijelölt szerv kiszabja a bírságot.

A lengyel nyelvi törvény, még ha csak érintőlegesen, pontokba szedve is, de többek között megemlíti az oktatás, a kisebbségek, a jogszabályozás, a hivatal nyelvhasználatára vonatkozó szabályzást, ez lefedi a nyelvhasználat leglényegesebb területeit. Ezzel ellentétben Magyarországon az Országgyűlés magyar nyelv megóvása érdekében létrehozott törvénye legfőképpen a gazdasági reklámokra, az üzletfeliratokra és a közérdekű közleményekre vonatkozik. Ugyan Magyarország Alaptörvénye megemlíti, hogy Magyarországon a magyar a hivatalos nyelv, és hogy a Magyarországon élő nemzetiségeknek joga van az anyanyelvhasználatához, viszont megfontolandó, hogy a magyarországi nyelvtörvény, a lengyelhez hasonlóan, részletesebben, átfogóbban legyen kidolgozva. A lengyel nyelvtörvény tehát a jövőben mintaként szolgálhat a magyar törvény aprólékosabb kidolgozásához, a lényeges problémakörök kiemeléséhez.

Hasonlóan van ez a hivatalos nyelv esetében is: míg a lengyel nyelvi törvény felsorolja azokat a szerveket, intézményeket, szervezeti egységeket, hivatalokat, amelyek esetében kötelező a lengyel nyelv használata, addig Magyarország Alaptörvényében csupán az van feljegyezve, hogy az ország területén a hivatalos nyelv a magyar.

Meglepő viszont, hogy sem a lengyel, sem a magyar törvény alig vagy egyáltalán nem részletezi a regionális nyelvváltozatokat, a nyelvjárásokat. Míg a magyar nyelvtörvényben nem esik szó a nyelvjárásokról, azok védelméről, addig a lengyel törvény csupán egyetlen mondatban említi meg, hogy fontos a lengyel regionalizmusok és nyelvjárások népszerűsítése, eltűnésének megakadályozása.

A Lengyel Köztársaság területén az oktatás nyelve a lengyel. Míg külön jogszabály nem rendelkezik róla, az oktatási intézményekben lengyelül folyik az oktatás, a vizsgáztatás, lengyel a diplomamunkák nyelve az egyes nyilvános és nem nyilvános iskolatípusok, állami és nem állami felsőoktatási intézmények, valamint a művelődési és egyéb oktatási intézmények esetében. Ez a szabályozás nem vonatkozik a két- vagy idegennyelvű oktatási intézményekre, az idegen nyelvet tanító oktatók közösségére, továbbá egyéb tantárgyak oktatására,

amennyiben ezekről külön jogszabály rendelkezik. Ezzel ellentétben a magyar törvény nem tér ki a magyar nyelv oktatásban betöltött szerepéről. A gyakorlatban viszont hazánkban az oktatás elsődleges nyelve a magyar, valamint az anyanyelvi nevelés a tanulók mindennapjainak részét képezi. Az anyanyelvi nevelés (magyar nyelv és irodalom tanítása) legfőbb célja, hogy a Kárpát-medencei magyarság által létrehozott nyelvi és irodalmi kultúra egyes műveinek megismerésével a tanulók olyan műveltséget alakítsanak ki, amely biztosítja a nemzeti kultúra – nemzedékeken átívelő – fejlődését és megmaradását.

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogait a nyelvi törvény nem sértheti meg a Lengyel Köztársaságban. A kisebbségek tagjainak jogában áll a vezeték- és keresztnévüket a saját nyelvük helyesírása szerint használni, különösen érvényes ez a hivatalos és személyi dokumentumokra. A kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van a köz- és magánéletben szabadon használni kisebbségi nyelvüket, valamint ezen keresztül információ(k)hoz jutni. Azokban az önkormányzatokban, ahol a kisebbségi csoportok tagjai több, mint 20%-át teszik ki a lakosságnak, a hivatali nyelvhasználatban használhatják a saját kisebbségi nyelvüket. A magyar Alaptörvény hasonlóan szabályozza a kisebbségek, nemzetiségek nyelvhasználatát, mely szerint a Magyarországon élő valamelyik nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van az anyanyelvre használatához, a saját nyelvén való névhasználatához, saját kultúrájának ápolásához, valamint az anyanyelvű oktatáshoz.

A gazdasági reklámok, üzletfeliratok szabályozása a magyar nyelvtörvényben a lengyelnél részletesebben lett kidolgozva. A törvény egyértelműen meghatározza azokat az eseteket, amelyek megszegéséért büntetés szabható ki. Magyarországon a gazdasági reklámok, üzletfeliratok és egyes közérdekű közlemények elsődleges nyelve a magyar, a kizárólag idegen nyelvű feliratozás nem megengedett. Viszont az idegen nyelvű, de már meghonosodott kifejezésekre ez a törvény nem vonatkozik. Az viszont, hogy egy kifejezés mennyire honosodott meg, sok esetben nem állapítható meg könnyedén. A lengyel nyelvtörvény 2. fejezete csupán felsorolja azokat a területeket, ahol kötelező a lengyel nyelv használata. Mindkét ország esetében megengedett az idegen nyelvű feliratozás, de csak abban az esetben, amennyiben az nem emelkedik felül az anyanyelvű feliraton, kifejezésen, tájékoztatáson.

Felhasznált irodalom

Country Report. Poland. Language education policy profile. 2005–2007. Language Policy Division, Strasbourg – Ministry of National Education, Poland.

Learn the History of Poland in 10 Minutes. Culture.pl: <https://culture.pl/en/article/learn-the-history-of-poland-in-10-minutes> (letöltés időpontja: 2023. 09. 28.).

Polish. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/language/pol> (letöltés időpontja: 2023. 09. 28.).

Population. Size and structure and vital statistics in Poland by territorial division in 2022. As of 31 December. Główny Urząd Statystyczny Statistics Poland, Warszawa, 2023. 04. 28. <https://stat.gov.pl/en/topics/population/population/population-size-and-structure-and-vital-statistics-in-poland-by-territorial-division-as-of-31-december,3,33.html> (letöltés időpontja: 2023. 09. 28.).

Tvoja Historia.

<https://s.twojahistoria.pl/uploads/2017/11/Strona-z-ksi%C4%99gi-henrykowskiej-z-zaznaczonym-na-niebiesko-najstarszym-polskim-zdaniem..jpg> (letöltés időpontja: 2023. 09. 28.).

Jogi források

The Polish Language Act of 7 September 1999.

<https://rjp.pan.pl/english?view=article&id=195:ustawa-z-dn-7-padziernika-1999-r-o-jzyku-polskim&catid=40> (letöltés időpontja: 2023. 09. 28.).